

สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต

A state or condition of life phenomena

สรวิชญ์ วงษ์สะอาด, Sorawit Wongsart¹

ไพฑูรย์ อุทัยคาม, Phaitoon Utaikarm²

พระธรรมวชิรเมธี, Phra Dharma Vajiramedhi³

พระครูวิบูลกิจจารักษ์, Phrakhrū Wibulkitjarak⁴

Email: sorawit062231@Gmail.com

Received: May 16, 2022 Revised July 27, 2022

Accepted: July 27, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต” พบว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีอยู่และเป็นอยู่ในโลก มีการเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นผลมาจากธรรมชาติที่ติดตัวมา คือ เสรีภาพ จิตสำนึก สัญชาตญาณ สติปัญญา ที่ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรม สังคม และกฎหมาย ที่ปราศจากการบิดเบือนความจริง ในระดับความคิดและการกระทำ ที่เรียกว่า ความรับผิดชอบ ด้วยความกล้าหาญ และซื่อสัตย์ เพื่อให้มนุษย์สามารถสร้างคุณค่าและดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตัวเอง โดยอาศัยการเผชิญหน้ากับธรรมชาติ ที่มีจิตสำนึกรู้ สติปัญญา และเสรีภาพ ในการยอมรับหรือปฏิเสธสรรพสิ่งตามความเป็นจริง โดยความมีอยู่และความเป็นอยู่ของตนเอง จนสามารถมีชีวิตอยู่อย่างอิสระได้ ในท่ามกลางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและไม่แน่นอน โดยการเชื่อมั่นในตนเอง และความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของอุดมคติของมนุษย์ที่ตระหนักรู้ถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของมนุษย์นั่นเอง

---

¹ อาจารย์พิเศษคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม/ Nakhon Pathom Rajabhat University.

² อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³ อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Mahachulalongkornrajavidyalaya University

⁴ อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย / Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คำสำคัญ : อรรถิภาวนิยม, สภาพหรือภาวะ, ปรากฏการณ์ชีวิต

Abstract

This article aims to study “A state or condition of life phenomena” found that humans are living beings that exist and exist in the world. There is a constant flow. Which is the result of inherent nature, namely liberty, consciousness, intuition, and intellect, which live within the framework of culture, society and law without any misrepresentation? At the level of thought and action is called responsibility. With courage and honesty so that human beings can create value and live on their own. by facing nature with consciousness, intelligence and freedom to accept or reject things as they really are by their own existence and well-being until able to live independently In the midst of a society and environment full of conflict and uncertainty by believing in yourself and responsibility for what they do as part of the human ideal of recognizing the inherent human freedom.

Keywords : Existentialism, a condition or condition, Life phenomenon

1. บทนำ

สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิตที่มนุษย์มุ่งแสวงหาความเป็นจริงของชีวิต เพื่อขจัดความยุ่งยากและตั้งข้อสังเกตว่า “สภาพหรือภาวะ” เน้นการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของมนุษย์ คือ “การดำรงอยู่ของมนุษย์” (human existence) ในการอธิบายมนุษย์แทนที่จะเป็น “สาระ” (essence) ในประวัติศาสตร์ของปรัชญาตะวันตกอย่างปรัชญากรีกและปรัชญายุคกลางได้อธิบายมนุษย์ผ่านแก่นแกน (substance) ของมนุษย์ตามความจริงที่เราปฏิเสธได้ยาก ดังที่นักปรัชญาอรรถิภาวนิยมให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มาก่อนสารัตถะ ดังเช่น ซาร์ตร์ ซึ่งเป็นนักปรัชญา อรรถิภาวนิยมเห็นว่า อรรถิภาวนิยมเป็นปรัชญาของมนุษย์ โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ หมายความว่า อรรถิภาวนิยมกับความเป็นมนุษย์ คือสิ่งเดียวกัน เป็นการกระตุ้นให้มนุษย์ได้ตระหนักรู้ถึงสภาพหรือภาวะ (อรรถิภาวนิยม) จึงเท่ากับได้ตระหนักรู้ถึงความเป็นมนุษย์ ซึ่งอรรถิภาวนิยมเป็นจุดเริ่มต้นทางปรัชญาที่ให้ความสำคัญ “การดำรงอยู่มาก่อนสารัตถะ”(existence precedes essence)⁵ เพราะการดำรงอยู่ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของมนุษย์

---

⁵ Jean-Paul Sartre, **Existentialism is a Humanism**, translated by Carol Macomber, (London : Yale University press, 2007), p. 18–20

เมื่อมนุษย์ได้ตระหนักรู้ถึงความเป็นอยู่ของตัวเอง (self-consciousness) และความเป็นอยู่ในที่นี้มีได้หมายถึงเพียงแต่การมีชีวิตอยู่ แต่หมายถึงการมีชีวิตอยู่อย่างตระหนักรู้ถึงสภาพหรือภาวะ (อัตถิภาวนิยม) ของมนุษย์ ที่มีความแตกต่างจากพืชและสัตว์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนกันแต่มันสำนึกได้ไม่เท่ากับมนุษย์ เพราะพืชก็เหมือนกับวัตถุซึ่งไร้ความสำนึก กล่าวคือ สิ่งที่เป็นวัตถุทั้งหลายนั้น ลักแต่ดำรงอยู่ แต่มนุษย์ชาติมีอยู่เพื่อตัวเอง (being for itself)⁶ เพราะการมีอยู่ของมนุษย์จึงแตกต่างจากการมีอยู่ของสิ่งของ”⁷ เพราะมนุษย์มีอยู่ตระหนักรู้ถึงตัวตนได้ มนุษย์จึงไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่มีอยู่เหมือนวัตถุเท่านั้น แต่มนุษย์สามารถสำนึกได้ด้วยตัวเอง และยังเป็นสิ่งที่เขาตั้งใจให้ตัวเขาเป็น หลังจากได้ดำรงอยู่แล้วเท่านั้น⁸ การเป็นมนุษย์นั้น เราจึงไม่ได้เป็นมนุษย์เพียงเพราะเราคิดว่าเราเป็นหรือมีใครมาบอกว่าเราเป็น แต่เราเป็นเพราะเราดำรงอยู่ด้วยการตระหนักรู้ตัวเองและได้กระทำการต่าง ๆ ตามเจตนา เราจึงดำรงอยู่อย่างที่มีมนุษย์เป็น

สภาพหรือภาวะในฐานะที่เป็นอัตถิภาวนิยมเปรียบเสมือนมนุษย์นิยมที่ให้ความสำคัญต่อสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ จะมีคุณค่าหรือไร้ค่าก็ตาม ที่ขึ้นอยู่กับการกระทำอันเกิดจากเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจด้วยตนเองในการแสวงหาความจริงที่เป็นปรากฏการณ์ชีวิต เราจะพบว่า ความจริงที่เราสามารถหาได้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสเพื่อเข้าถึงความจริงสูงสุด เช่น ความจริงที่มีลักษณะเป็นสากล (universality) เป็นวัตถุวิสัย (objectivity) หรือแม้แต่เป็นอุตรภาวะ (transcendence) ที่เป็นจุดเริ่มต้นค้นหาความจริงในเชิงอภิปรัชญาก่อนที่จะไปสู่การถกเถียงกัน เช่น จริยศาสตร์และการเมือง ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ปรากฏการณ์ชีวิตที่พยายามค้นหาความจริง แต่ความจริงแล้ว “โลกที่ปรากฏต่อหน้า” (immanence) หาได้ก้าวผ่านประสบการณ์ ไปสู่โลกของแบบหรือแม้แต่พระเจ้า อันเป็นความจริงสูงสุดที่รองรับยืนยันโลกปรากฏแต่อย่างใดไม่ ในการหาความจริงวางอยู่บนฐานของ “ประสบการณ์” ในแง่ปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ที่เน้นการหาความจริงในปรากฏการณ์ (phenomena) ซึ่งเป็นวิธีการทางปรัชญาที่มีเป้าประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างเชิงอรรถของสำนึก และสาระของสัต การศึกษาปรากฏการณ์วิทยาในรูปแบบที่ทำให้เราเข้าใจปรัชญาอย่างต่อเนื่องและมีนัยยะสำคัญ

⁶ Jean-Paul Sartre, *Existentialism is a Humanism*, Translated by Carol Macomber, (Edited by John Kulka, London : Yale University press, 1957), p. 305,

⁷ โยสไตน์ กอร์เตอร์, (เขียน) สายพิณ ศุภุททมงคล (แปล), (2553), *โลกของไซท์ : เส้นทางจินตนาการสู่ประวัติศาสตร์ปรัชญา*, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2553), หน้า 463,

⁸ จุฑาทิพย์ อุมะวิชณี, *สหวิทยาการมนุษยศาสตร์: มิติแห่งมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์, 2552), หน้า 97.

ดังนั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ปรากฏการณ์ชีวิต” ที่มีอยู่ที่สภาพหรือภาวะในฐานะที่เป็น อัตถิภาวนิยม สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต และสรุปวิเคราะห์ อย่างสมเหตุสมผล ที่มนุษย์ได้นำความว่างเปล่ามาสู่ตนและโลกและสามารถสร้างตัวเอง ที่ให้ความสำคัญแก่ความสามารถในการสำนึกตัวเองและสิ่งรอบข้างได้ที่ทำให้มนุษย์มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์ได้นั้นเอง

2. สภาพหรือภาวะในฐานะที่เป็นแนวคิดทางอัตถิภาวนิยม

อัตถิภาวนิยม (Existentialism) ก็คือ ปรัชญาแขนงหนึ่งที่เริ่มต้นด้วยประสบการณ์⁹ ที่ทำให้มนุษย์มีอิสระเสรี ซึ่งเป็นการแสดงถึงคุณค่าของมนุษย์ในการรู้จักตัวเอง¹⁰ ที่เกี่ยวกับสภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์¹¹ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

2.1 พื้นฐานของความรู้อัตถิภาวนิยม

อัตถิภาวนิยมที่เป็นพื้นฐานของความรู้ที่เกิดจากภายนอกหรือที่รับรู้จากแนวคิดทางปรัชญาตามแต่ที่เราจะต้องเรียนรู้ตัวเองก่อนที่จะรู้สิ่งอื่นใดทั้งหมด การที่จะรู้อะไรจากภายนอกของชีวิตของตนเอง แต่หากไม่รู้ชีวิตตนเองเสียก่อนแล้วอย่างอื่นย่อมไม่มีความหมายสำหรับเราและสำหรับคนอื่นด้วย หากการเรียนรู้ตัวเองรู้ว่าตนเองเป็นใครอย่างไรดีแล้วนั้นเป็นอัตถิภาวนิยมที่แท้จริงของตนเอง ย่อมจะเข้าใจถึงอัตถิภาวนิยมของสิ่งภายนอกตัวเราด้วย การตรัสรู้หรือความรู้ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง นั่นก็คือ ความรู้ที่ควรแก่การวิจัยอัตถิภาวนิยมที่แท้จริง ย่อมเกิดขึ้นกับตัวบุคคลของแต่ละคน แต่ก็ต้องมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันและกัน¹²

2.2 อัตถิภาวนิยมที่เป็นพื้นฐานของเทววิทยา

อัตถิภาวนิยมที่เป็นพื้นฐานของเทววิทยาที่มีเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตตามประวัติศาสตร์ของพระคริสต์ในความหมายของอัตถิภาวนิยมนั้น พระองค์ได้สมมติฐานการมองดูว่า เราต้องหวนกลับมามองดูตัวเราว่า เราได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระคริสต์แล้วหรือยัง ถ้ายังก็ควรปรับปรุงตัวให้

⁹ อติศักดิ์ ทองบุญ, **คู่มืออภิปรัชญา**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546), หน้า 58.

¹⁰ พระราชวรมุนี ประยูร ธรรมจิตโต, **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2544), หน้า 108.

¹¹ พินิจ รัตนกุล, **ปรัชญาชีวิต มอง ปอล ซาทร์**, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สามัญชน, 2549), หน้า 13.

¹² ศุภานนท์ ไธสง, “ปรากฏการณ์ลัทธิอัตถิภาวนิยมในบทเพลงของศิลปินวงบอดีส์แลม”. **วารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม. 2561**, หน้า 49.

สอดคล้องกับพระคริสต์ ถ้าเราทำอย่างนี้เรื่อยไปจะได้ความคิดที่ลึกซึ้งและกว้างขวางมากขึ้น จะมีความหมายต่อเราอย่างแท้จริง และความเป็นจริงในความเป็นอยู่ของเราย่อมสมบูรณ์ขึ้นตามสภาพชีวิตของเราแต่ละคนตามฐานะของตน แต่อัตถิภาวนิยมที่แท้จริงย่อมมีความยุ่งยากเหมือนกันเกี่ยวกับคำสอนของคริสต์ศาสนา ในด้านคำสอนและการปฏิบัติจริงย่อมไม่ค่อยสอดคล้องกันปฏิบัติได้ยาก นี่เป็นปัญหาของทางปรัชญา แต่ก็มีบางคนได้ปฏิบัติและพยายามที่จะดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักศาสนา “เพราะฉะนั้นกิจกรรมของพระองค์ พระองค์ทรงแสดงพระธรรมชาติของพระองค์ให้มนุษย์เข้าใจ ความสัมพันธ์ของพระคริสต์กับพระเจ้า มนุษย์และธรรมชาติเป็นไปตามเงื่อนไขของกิจกรรมของพระองค์ สิ่งอื่นทั้งหมดจึงถือได้ว่าเป็นเพียงอาร์มภท”¹³

2.3 อัตถิภาวนิยมที่เป็นพื้นฐานของจริยธรรม

อัตถิภาวนิยมที่เป็นพื้นฐานของจริยธรรมที่ปรากฏใน “คริสต์ศาสนาเป็นกระแสชีวิต” ที่เกี่ยวกับจริยธรรมของคริสตชน ไม่ใช่การปฏิบัติตามแผนที่วางไว้แบบตายตัวเรียบร้อยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่คริสตชนทุกคนจะต้องพิจารณาวิเคราะห์จากอัตถิภาวนิยมของพระคริสต์ซึ่งตนมีความศรัทธาและยอมรับเป็นตัวอย่างในการดำรงชีพตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง มิใช่ถือตามกฎตัวอักษร แต่ต้องปฏิบัติด้วยความรัก เพราะสถานการณ์สมัยพระเยซูเจ้ากับสมัยปัจจุบันมันต่างกันมาก ก็คือ สภาพของพระองค์กับสภาพมนุษย์ เพราะชีวิตในปัจจุบันเราต้องเลียนแบบพระองค์ พระองค์ทรงปฏิบัติตนเหมาะสมตามสถานการณ์ของพระองค์ในสถานการณ์ปัจจุบัน เราพึงปฏิบัติตนอย่างไรในสถานการณ์นั้นจึงจะเหมาะสม ดังที่ คีร์เคกอร์ได้ยกตัวอย่างเรื่อง “การวางใจในพระญาณสอดส่องของพระเจ้า พระเยซูเจ้าไม่ทรงห่วงใยสะสมทรัพย์สมบัติ แม้ไม่ห่วงใยถึงวันรุ่งขึ้นก็ยังมิกิน ดอกไม้ไม่ห่วงใยถึงเครื่องประดับก็ยังสวยงาม พระองค์ไม่มีแม้กระทั่งหินที่จะหนุนศิระจะเป็นสมบัติส่วนตัว เพราะพระองค์ปฏิบัติเหมาะสมกับสถานการณ์ของพระองค์ ถ้าเราอยากจะทำเลียนแบบพระองค์ต้องไม่ยึดเอาการปฏิบัติเหมือนพระองค์อย่างเถรตรง แต่ต้องเลือกการปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานการณ์ พระองค์ทรงอยู่ในสถานการณ์อย่างหนึ่งที่กำหนดตายตัวสำหรับพระองค์ พระองค์ไม่สามารถจะทรงอยู่ในทุกสถานการณ์เพื่อเป็นแบบอย่างแก่เราได้ จากที่คีร์เคกอร์ได้ยกมาให้เรานั้น ย่อมเป็นอุทาหรณ์แก่เรา การที่เราจะเลียนแบบพระเยซูเจ้าย่อมเป็นไปได้ การวางใจในพยานสอดส่องของพระเป็นเจ้ามิได้หมายความว่าเราไม่ต้องออกแรงทำอะไรเลย หากแต่เราต้องออกแรงมากยิ่งขึ้นไปในสภาพชีวิตปัจจุบันนี้ของเรา การที่คีร์เคกอร์เอามาพูดนั้นถูกแล้ว ในสภาพความเป็นมนุษย์ของพระองค์นั้นเราเลียนแบบได้ แต่ในสภาพของพระเป็นเจ้าเป็นความน่าทึ่งสำหรับเราอยู่ แต่ความน่าทึ่งนี้เองที่เป็นพลัง

¹³ โคมุท ทีปวัฒน์, *ปรัชญาเอ็กซิสเทนเชียล*, (กรุงเทพมหานคร : สมิต, 2530), หน้า 105

ให้เราต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิตของเรา สิ่งนี้เองที่เป็นพยานสอดคล้องให้แก่เรา การดำเนินชีวิตตามอัตถิภาวนิยม แบบนี้ เป็นพื้นฐานของจริยธรรมโดยแท้¹⁴

2.4 อัตถิภาวนิยมที่เป็นจุดหมายของการสร้างโลก

อัตถิภาวนิยมที่เป็นจุดหมายของการสร้างโลก ถ้ากล่าวโดย “ปัจเจกภาพเป็นมหัพภาคที่แท้จริงในพัฒนาการของการสร้างสรรค์ “5 มหัพภาค” หมายถึง “จุดจบ” จึงเปรียบได้กับจุดหมายปลายทางนั่นเอง สำหรับความมีอยู่บนโลกนี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นทั้งสิ้น และสิ่งสร้างขึ้นเหล่านี้ แต่ละอย่าง แต่ละชนิด เป็นสิ่งที่ไม่ซ้ำแบบใคร และเป็นปัจเจกภาพอย่างแท้จริง เพราะสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกเหมือนกันเกิดขึ้นและวันหนึ่งก็มีจุดจบ จุดจบของสิ่งมีชีวิต นั่นก็คือ ความตาย ชั้นตอนของชีวิตซึ่งเป็นจุดกำเนิดที่ทรงพลังที่ผลักดันการอัตถิภาวนิยมทั้งหมดให้ก้าวไปเป็นพลังของการต่อต้าน “ปรัชญานามนิยม” เพื่อประโยชน์ของ “มนุษย์ที่เป็นรูปธรรม”¹⁵ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค แก่ไขปรับปรุงและปฏิรูปสู่แนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นในสังคมมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถหลุดพ้นจากกรอบของระบบเครือข่ายและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตายตัวที่เป็นมาตรการสากลและค่านิยมที่ครอบงำสังคมอยู่ ที่ทำให้มนุษย์รู้จักที่จะตั้งคำถามถึงค่านิยมต่าง ๆ ที่ยอมรับกัน อยู่ในสังคมร่วมสมัยของตนนั้นว่า สมบูรณ์ที่สุดแล้วหรือไม่ ยังสามารถปรับปรุงและแก้ไขให้ดีขึ้นได้ในแง่ใดบ้างหรือไม่ พระศาสดาทั้งหลาย เช่น พระพุทธเจ้า และพระเยซูคริสต์ล้วน มีท่าทีแบบ อัตถิภาวนิยมทั้งสิ้นโดยพระพุทธเจ้าทรงกระทำปฏิกริยาตอบทบัญญัติตายตัวของระบบวรรณะและการบูชาัญญาในศาสนาพราหมณ์ ในขณะที่พระเยซูคริสต์ก็ทรงกระทำปฏิกริยาตอบทบัญญัติตายตัวของศาสนายูดาห์เช่นกันแต่ข้อเสียของท่าทีนี้ก็เหมือนกับปรัชญาลัทธิ คือ การยึดมั่นถือมั่นจนมีความหวังว่ามนุษย์ เมื่อถือลัทธิอัตถิภาวนิยมแล้วจะรู้จักรับผิดชอบกันอย่างสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ ซึ่งไม่น่าจะหวังได้จริงตราบที่มนุษย์ยังมีกิเลสและความเห็นแก่ตัว¹⁶

3. สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต

3.1 พื้นฐานสภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต คำว่า “ภาวะ” หมายถึง สภาพ ที่ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษ existence แปลว่า ความมีอยู่ โดยพื้นฐานหรือเนื้อหาที่แท้จริงของปรัชญาแบบอภิปรัชญาดั้งเดิมที่เกี่ยวกับโลกและสิ่งมีชีวิต เรียกว่า ภาวะ (being) มี 2 ชนิด คือ

¹⁴ ศรุตานนท์ ไร่แสง, “ปรากฏการณ์ลัทธิอัตถิภาวนิยมในบทเพลงของศิลปินวงบอด้ส์แลม”, หน้า 50.

¹⁵ กীরติ บุญเจือ, ชุดปัญหาปรัชญา: ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2522), หน้า 23-27

¹⁶ Søren Kierkegaard, *Fear and Trembling and Repetition*, Tr. Howard V. Hong and Edna H. Hong, Princeton, (NJ : Princeton University Press.1983), p. 33-37.

3.1.1 ภาวะในตัวเอง (being in itself) หมายถึง ภาวะที่ปราศจากความสำนึก กล่าวคือ ไม่มี ความสำนึก (non consciousness) เป็นภาวะมีอยู่อย่างบริสุทธิ์ เช่นการดำรงอยู่ มันไม่สามารถเป็นสิ่งที่ ผลิตของสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด และไม่ใช่ว่าเป็นสิ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะของสิ่งที่ นอกเหนือไปจากปรากฏการณ์ (noumenon) แต่มัน คือภาวะของปรากฏการณ์ที่มีอยู่อย่างบริสุทธิ์ของ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ที่มีอยู่ถึงวัตถุทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนั่นเอง มันมีภาวะแน่นทึบ เต็มต้น ตายตัว เป็น เพียงภาวะ (being is) คำว่า ภาวะ คือ สิ่งที่มีมันเป็น (being is what it is) และเป็นภาวะในตัวเอง

3.1.2 ภาวะเพื่อตัวเอง (being for itself) หมายถึง ภาวะที่มันไม่เป็น และไม่เป็นที่มันเป็น เพราะเป็นการปฏิเสธภาวะในตัวเอง ซึ่งสิ่งที่มันเป็นอยู่ ภาวะเพื่อตัวเองนั้นแสดงให้เห็นว่าภาวะตรงกัน ข้ามจากภาวะในตัวเอง ในลักษณะที่ว่า “ถ้าภาวะในตัวเองเป็นความเต็มบริบูรณ์ในตัวเองแล้ว ภาวะ สำหรับตัวเองก็มีความพร้อมหรือขาด ที่เรียกว่า “ความว่างเปล่า” สิ่งที่มีภาวะเพื่อตัวเองขาด นั่นก็คือ ภาวะ ในตัวเอง ความว่างเปล่าของภาวะเพื่อตัวเองจึงเป็นความไม่มีของภาวะในตัวเอง มันจึงเป็นโพลงหรือกลวง ในความมีที่เป็นหัวใจของภาวะเพื่อตัวเอง หมายถึง ความสำนึก (consciousness) เป็นส่วนของความจริงที่ เป็นนามธรรม ในที่นี้ก็คือ ส่วนที่เป็นจิตของมนุษย์นั่นเอง แต่มิใช่เป็นจิตที่เป็นอัตตา หรือวิญญาณอมตะที่ สิ่งสถิตย์อยู่เบื้องหลังกระแสแห่งสำนึกของมนุษย์แบบจิตนิยมดั้งเดิม ที่เคยเชื่อถือกันมา มันเป็นเพียง ภาวะอย่างหนึ่งที่มีอยู่ซึ่งเป็นสิ่งที่มันเองไม่เป็นได้ และไม่เป็นที่ตัวเองมัน (a being which is what it is not and is not what it is) ความสำนึก (จิต) ความจริงของมนุษย์ในการเลือกที่อิสระ ทั้งหมดนี้ คือ ภาวะเพื่อตัวเอง¹⁷ หรือเรียกอีกอย่างว่ากระแสแห่งความสำนึก (stream of consciousness)

3.2 ความสัมพันธ์สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต

ความสัมพันธ์ของภาวะระหว่างภาวะในตัวเองกับภาวะเพื่อตัวเอง ความจริงสิ่งทั้งสองให้เห็น ความแตกต่างระหว่างวัตถุกับจิตสำนึก ลักษณะของความจริง 2 ชนิด คือ “จิตกับวัตถุ” สองภาวะ นี้มันแตกต่างกัน ได้แก่ (1) จิตมีภาวะว่างเปล่า (bare) และ (2) วัตถุมีภาวะเป็นกลาง (neutral) ทั้ง 2 ชนิด นี้ หมายถึง ร่างกายของมนุษย์ แต่ภาวะทั้งสองนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง (undifferentiated) กันเลย

ตัวอย่างเช่น “จอภาพ” (screen) กับ “ลำแสง”(light beams) “แสง” (rays) ที่ฉายไปบนจอภาพ จอภาพก็จะมีปฏิกิริยาใด ๆ คือ เฉย ๆ เฉื่อย ๆ (inert) ไม่ได้มีพลังขับเคลื่อนใด ๆ มีเพียงลักษณะที่แข็ง ที่ตายซาก (dead) มันไม่ได้สนใจ ไม่ได้มีจุดเด่น ไม่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ (featureless) ที่สิ่ง ๆ หนึ่งควร จะมี ส่วนรังสีของแสง มันกลับดูวูบวาบ ราเริง เหมือนมีชีวิต (live) กะพริบ (flickering) ไปมาอย่างมี ชีวิตชีวา (lively) นั่นคือ ความสำนึก (consciousness) มันจะรู้ตัวได้ จอภาพ เป็นสิ่งที่เรียกว่า “ภาวะใน ตัวเอง” ส่วน “รังสีของแสง” เรียกว่า “ภาวะเพื่อตัวเอง”

¹⁷ วิทยา เศรษฐวงศ์, แนวคิดของชาร์ตต์ว่าด้วยความรับผิดชอบ, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎี บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 5.

จากตัวอย่างนี้ มีนักวิชาการทางด้านปรัชญา คือ ซาร์ต เห็นว่า “ภาวะในตัวเองเปรียบได้กับวัตถุใดก็ได้ ส่วนภาวะเพื่อตัวเองเปรียบเหมือนกระจกเงา ที่เป็นวัตถุสะท้อนภาพตัวเองอยู่ในกระจกเงา แต่กระจกเงาก็ไม่มีสาระอะไรในตัวของมันเอง มันเป็นแต่เพียงการสะท้อนภาพของวัตถุในตัวมัน กระจกเงาก็แยกต่างหากและไม่เคยรวมกับวัตถุ”¹⁸ เพราะว่าซาร์ตได้รับอิทธิพลแนวคิดแบบค่านท์ที่เกี่ยวกับภาวะในตัวเอง (วัตถุ) แต่ซาร์ตกับค่านท์ก็มีความแตกต่างกัน เพราะว่าแนวคิดของค่านท์นั้น คือ การปรากฏตัวของปรากฏการณ์ตั้งอยู่ระหว่างตัวเรากับภาวะในตัวเอง (วัตถุ) ซึ่งปรากฏการณ์ได้ซ่อนเร้นภาวะในตัวเอง ไว้ให้เป็นสิ่งที่ลึกลับบางอย่าง ที่นักวิชาการบางท่านบอกว่าเป็นการสวมหน้ากากปิดบังไว้ โดยปรากฏการณ์ สำหรับค่านท์แล้วข้อเท็จจริงที่ว่า ทุกสิ่งที่เราได้รับโดยตรงของจิตสำนึกนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์ จึงทำให้เราเชื่อมั่นได้ว่า เราไม่สามารถที่จะเข้าถึงภาวะในตัวเองได้อย่างแท้จริง แต่ในแนวคิดของซาร์ตมองว่า ปรากฏการณ์นั้นแหละมันไม่มีอะไรปิดเหมือนผู้ร้ายที่ใส่หมวกไหมพรมปิดบังใบหน้าหรือก ในแง่ของรูปแบบสิ่งที่ค่านท์เรียกว่า “ภาวะในตัวเอง” ไม่ได้เป็นหน้าที่หน้าจของเรา แต่มันคือบางสิ่งบางอย่างที่ซ่อนอยู่หลังจากอีกทีหนึ่ง สำหรับค่านท์แล้วหน้าจจะเล่นบทบาทของข้อมูลดิบ (uninterpreted) ส่วนความรู้ลึกลับเกิดจากภาวะในตัวเอง

สำหรับซาร์ตแล้วจะตรงกันข้ามกับค่านท์ ปรากฏการณ์ไม่ได้ซ่อนหรือสวมหน้ากากปิดบังอะไรไว้ มันเป็นภาวะในตัวเอง ซึ่งมันเปิดเผยตัวมันเองโดยตรงเท่าที่ปรากฏได้ เพราะซาร์ตแยกอธิบายให้เป็นสองส่วนเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างความเป็นมนุษย์กับวัตถุสิ่งของว่า วัตถุมันมีอยู่ด้วยตัวมันเองได้ มีความเต็มอยู่ในตัวเอง ที่เรียกว่า มันสมบูรณ์ในตัวมันเอง เช่น หินก้อนนั้น แก้วก้อนนี้ หรือต้นไม้ต้นนั้น มันมีความเต็มในตัวมันเอง เช่น เป็นก้อนหิน เป็นแก้ว เป็นต้นไม้ เป็นต้น ส่วนมนุษย์ไม่เหมือนวัตถุ มนุษย์ คือ สภาพที่ขาด พร่องอยู่ตลอดเวลา พอสรุปได้ว่า มันว่างเปล่าจากความเป็นอะไร มันเพียงมีอยู่ อย่างไม่เป็นสิ่งที่มันเป็น แต่มีความสามารถเป็นสิ่งที่มันไม่เป็นที่ หมายถึง สภาพจิตที่คิดไปถึงอนาคตได้ มนุษย์จึงมีใช้วัตถุที่ถูกรอกแบบมาให้สำเร็จรูป ดังที่ซาร์ตทำให้เห็นเป็นรูปธรรมของภาวะสองอย่างได้ดังนี้ ได้แก่ (1) สิ่งที่เป็นวัตถุ เป็นภาวะในตัวเอง มีคุณลักษณะแข็งที่อึด เต็มเปี่ยม เป็นตัวมันเอง เป็นเพียงสิ่งที่มันเป็น ไม่เคยเป็นสิ่งอื่นนอกจากสิ่งที่มันเป็น เช่น ก้อนหิน โต๊ะ แก้ว และ (2) สิ่งที่มีใช้วัตถุ เป็นภาวะเพื่อตัวเอง คุณลักษณะขาดพร่อง ไม่ได้เป็นอะไรว่างเปล่า ดำรงอยู่ อิศระตลอดเวลา ไม่เป็นสิ่งที่มันเป็น เป็นเพียงสิ่งที่มันไม่เป็นที่ คือ พุ่งไปข้างหน้าอยู่เสมอ ภาวะสองอย่างนี้ สามารถแยกอธิบายได้เป็นสองส่วน โดยความเป็นจริงภาวะของมันไม่เคยแยกขาดจากกันเลย แม้ภาวะในตัวเองเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในตัวมันเองได้แต่มันก็ไร้ความหมายถ้าหากขาดจิตสำนึก แต่มันก็ดูเหมือนจะมีพลังในการดึงดูดความสนใจของจิตสำนึกหรือภาวะเพื่อตัวเองให้พุ่งเข้าหามันอยู่ตลอดเวลา ส่วนจิตสำนึกหรือภาวะเพื่อตัวเองก็ดูเหมือนมีธรรมชาติที่พยายามทำตัวเองให้เข้าไปกลมกลืนกับภาวะในตัวเองที่มันสนใจ

¹⁸ Norman N, Greene, *Jean Paul Sartre: The Existentialist Ethic*, (USA: The University of Michigan Press, 1960), p.17.

เพราะภาวะเพื่อตัวเองมันว่างเปล่า มันจึงไม่เคยอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ถ้าอยู่อย่างโดดเดี่ยวมันจะไม่มี
ความหมายใดๆ มันจึงต้องพยายามรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับภาวะในตัวเอง เพื่อให้ตัวมันมี
ความหมายขึ้นมา แต่มันก็ไม่เคยเพียงพอหรืออิมพอกับสิ่งที่มันพยายามจะเป็นสิ่งที่ เป็นวัตถุและสิ่งที่มีใช้
วัตถุสองอย่างดังกล่าวเป็นสิ่งมีอยู่จริง เพราะมันเป็นสิ่งมีอยู่ในโลก ชาร์ตลือถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์
สำคัญที่สุด เมื่อกล่าวถึงความ เป็นมนุษย์ มีส่วนประกอบอยู่สองอย่าง คือ ส่วนของร่างกาย คือ สิ่งไร
ความสำนึกกับส่วนของจิตใจ คือ สิ่งมีความสำนึก หมายถึง สิ่งมีใช้วัตถุอันมีภาวะเพื่อตัวเอง

3.3 สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิตเพื่อผู้อื่น

สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิตที่ดำรงอยู่อย่างเอกเทศอย่างภาวะในตัวเองและภาวะ
เพื่อตัวเอง หากแต่เป็นสถานการณ์ที่ภาวะเพื่อตัวเองจำนวนมากกว่าหนึ่งขึ้นไปมาพบกัน การพบกันนี้
ทำให้ภาวะเพื่อตัวเองผู้หนึ่งอยู่ภายใต้ “การมอง” ภาวะเพื่อตัวเอง ดังที่ ชาร์ตลือวิเคราะห์ในทางอภิปรัชญา
แบบปรากฏการณ์วิทยาเพื่อเป็นการตรวจสอบลักษณะของการดำรงอยู่ของตัวเราที่มีอยู่ใน
ประสบการณ์โดยตรงและเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกเพราะชาร์ตลือได้แยกภาวะออกเป็นสองประเภท
คือ ประเภทแรก คือ เพื่อกำหนดหมายความสัมพันธ์ของตัวเรากับสิ่งภายนอก นั่นคือ ความสำนึกของ
เรากับวัตถุภายนอกหรืออารมณ์ ประเภทที่สอง คือ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ของความสำนึกของตัวเอง
ของภาวะเพื่อตัวเองว่า มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นที่เป็นสิ่งภายนอกตัวเองอยู่เสมอ จะเห็นว่าความสัมพันธ์
สองประเภทนี้ที่กล่าวมานี้มีอยู่ในบุคคลอื่นเพราะตัวเราด้วย ชาร์ตลือเห็นว่า “สารัตถะของภาวะเพื่อตัวเอง
ของฉันต้องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างความสำนึกของฉันและของคนอื่น”¹⁹ เพราะความ
สำนึกที่เกี่ยวกับตัวตนของเรามีความสัมพันธ์อยู่กับความสำนึกเกี่ยวกับตัวตนของคนอื่นด้วยเช่นกัน ใน
ประเด็นที่ว่า “ผมเพียงจะทำอะไรบางอย่างซุ่มซำและหยาบคาย การกระทำนั้นติดอยู่กับตัวผมเอง ผม
มิได้ตัดสินการกระทำของผม ไม่แม้แต่จะตำหนิมัน ผมมองมันเป็นเรื่องธรรมดาในรูปแบบของวัดเพื่อ
ตัวเอง แต่ทันใดนั้นผมก็ไต่เงยหัวขึ้น มีคนบางคนอยู่ตรงนั้นและเห็นผม ผมตระหนักทันทีถึงความซุ่มซำ
ของผม ผมอาย แน่นนอนการอายนั้นมิใช่การมองมาที่ตัวเองหากแต่เป็นเพราะมีคนอื่นปรากฏอยู่ ผมอาย
ตราบเท่าที่ผมปรากฏต่อหน้าคนอื่น”

3.4 สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิตในโลก

สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิตในโลก ชาร์ตลือบอกว่า เมื่อคุณเริ่มการวิเคราะห์สิ่งที่มี
ปรากฏขึ้นกับคุณ คือ คุณจะได้พบรูปแบบของความมีอยู่สองประเภทนี้ มันเป็นชนิดของสิ่งมีชีวิตในโลก
สิ่งมีชีวิตในโลกในที่นี้ หมายถึง ความเป็นมนุษย์ เพราะ “มนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในโลก” จึงมี
ความสัมพันธ์อยู่กับโลก จนนึกไม่ออกว่าถ้าไม่มีโลก มนุษย์จะอยู่อย่างไร และในทางกลับกันถ้าไม่มี
มนุษย์โลกจะยังมีอยู่หรือไม่ ชาร์ตลือจึงแยกภาวะในตัวเองกับภาวะเพื่อตัวเองไว้ด้วยความสัมพันธ์กัน

¹⁹ Jean-Paul Sartre, *Existentialism is a Humanism*. Source: Existentialism from Dostoyevsky to Sartre. (Translator: Walter Kaufman, 1957), p. 341.

เนื่องจากซาร์ตต้องการให้เห็นความแตกต่างระหว่างมนุษย์กับวัตถุ เพราะวัตถุมันมีได้และเป็นได้ในตัวมันเอง ที่เรียกว่า “ภาวะในตัวเอง” ที่ต้องอาศัยภาวะในตัวเอง คือ วัตถุหรืออารมณ์ ซาร์ต มองว่า ภาวะของมนุษย์ คือ ว่างเปล่า จะเป็นเด็ก เป็นหนุ่มหรือเป็นสาว มนุษย์ไม่เคยอิมพอสในความเป็น บางทีตอนเป็นเด็กก็อยากเป็นผู้ใหญ่ พอโตเป็นผู้ใหญ่ก็ยังอยากกลับไปเป็นเด็ก หรือเป็นหนุ่มสาว บางคนยังไม่พอใจในรูปร่างหน้าตาของตัวเอง จึงต้องไปผ่าตัดดัดแปลงตกแต่งทาคัลยกรรมรูปร่างหน้าตาเพื่อให้เป็นที่พอใจของตัวเองและคนอื่น เพราะมนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรที่สมบูรณ์แบบมาก่อน กล่าวคือ ไม่ได้มีสาร์ตละตัวอย่างในนี้คือ ความหล่อ ความสวย เมื่อมนุษย์รู้ว่าตัวเองมาอยู่ในโลกแล้วจึงเริ่มที่จะนิยามตัวเองตามที่ยากจะเป็น เพราะมนุษย์เลือกที่จะเป็นได้ ที่เรียกว่า “ภาวะเพื่อตัวเอง” เพราะไม่ได้มีไม่ได้เป็นในตัวเองที่สำเร็จรูปมาเหมือนวัตถุ แต่มีอยู่เพื่อที่จะนิยามตัวเองให้มีความหมายตามเจตจำนง ดังนั้น ภาวะเพื่อตัวเอง คือ ความสำนึก จึงเป็นสิ่งที่ตัวเองไม่เป็น และไม่เป็นสิ่งที่ตัวเองเป็นเช่นเดียวกับจินตนาการ และเสรีภาพทั้งหมดก็นำไปสู่ความมีความเป็น ก็โดยความว่างเปล่า (emptiness) หรือความไร้ตัวตน (Nothingness) ซึ่งมีอยู่เป็นศูนย์กลางของภาวะเพื่อตัวเอง²⁰

เพราะว่า ซาร์ต เน้นไปที่ภาวะเพื่อตัวเอง ซึ่งถูกยึดโยงไว้กับร่างกาย ประวัติศาสตร์เรื่องราว และสิ่งแวดล้อมของมันที่เขาใช้คำว่า “its facticity” คือ ธาตุแท้ของมัน มันคือทุกสิ่งที่เป็นมนุษย์ ธาตุแท้ของมันคือสิ่งที่เกิดมาพร้อมกับมัน และกำหนดตัวมันเอง ความเชื่อเช่นนี้ดูเหมือนเฉียดเข้าใกล้ที่จะยอมรับในนิยัตินิยม (determinism) หรือลัทธิแห่งการกำหนด แต่ซาร์ตก็ปฏิเสธอย่างชัดเจนว่า “มันไม่มีความจริงที่ว่าร่างกายเป็นผลผลิตของการตัดสินใจโดยพลการของผู้สร้างโลก (Demurge) หรือว่าภาวะรวมของกายกับจิตจะมีขึ้นโดยบังเอิญ การก่อเกิดร่วมกันของสาร์ตละทั้งสองอย่างที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนั้น ในทางตรงกันข้าม ธรรมชาติมากมายของภาวะเพื่อตัวเองที่เรียกว่ามันเป็นร่างกาย”²¹ ซาร์ตถือว่า มันเป็น “นามธรรม” ของความเป็นจริงเพียงหนึ่งเดียว คือ “มนุษย์ในโลก” เพราะซาร์ตให้ความสำคัญต่อภาวะเพื่อตัวเองเป็นหลัก ถึงแม้ภาวะในตัวเองจะมีอยู่มากมายเพียงใดในโลก แต่ถ้าขาดภาวะเพื่อตัวเองมันก็ไร้ความหมายนั่นเองตามแนวคิดของซาร์ต

²⁰ Sartre, Jean-Paul, **Being and Nothingness**, translated by Hazel E. Branes] (USA. University of Colorado. 1957), p. xiii.

²¹ Jean-Paul Sartre, **Existentialism is a Humanism**, Source : Existentialism from Dostoyevsky to Sartre, (Translator: Walter Kaufman, 1957), p. 309.

4. มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต

4.1 พื้นฐานของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต

พื้นฐานของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต เพราะมนุษย์ คือ “สิ่งที่มีสำนึกรู้ตัวเองและวาดภาพตัวเองในอนาคตได้”²² และมีความสัมพันธ์กับภาวะที่ผูกพันของเราเท่านั้น คือ กิจกรรมหรือการกระทำในการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์อยู่กับคนอื่นและโลก เนื่องจากความสำนึกกว้างเปล่า จึงจำเป็นต้องยึดถือเอาอะไรบางอย่างไว้เพื่อให้ตัวเองมีความหมาย แต่ความรู้สึกลับมันจะมีความหมายก็ต่อเมื่อแสดงมันออกมาทางกิจกรรมให้มีความหมายจึงได้ชื่อว่า “มนุษย์เป็นผู้สร้างตัวเขาเอง” (man makes himself) เนื่องจาก “มนุษย์มิใช่อะไรอื่นนอกจากผลรวมของการกระทำของเขาเอง”²³ มนุษย์จึงเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวเท่านั้นที่สำนึกตัวเองได้อย่างตั้งใจ เพราะมนุษย์ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่สำนึกตัวเองได้เท่านั้น แต่ยังเป็นสิ่งที่เขาตั้งใจจะให้ตัวเขาเป็นได้ด้วยตัวเอง ความเป็นมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่จึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ร่างกาย แต่ยังมีส่วนของจิตใจซึ่งมันแตกต่างกันมาก เพราะมันเป็นได้มากกว่าที่มันเป็นอยู่ และเป็นได้แม้กระทั่งสิ่งที่มันยังไม่ได้เป็นยกตัวอย่าง นาย ก เป็นพ่อครัว (cook) ในร้านอาหารแห่งหนึ่งมานานหลายปีจึงรู้สึกเบื่อหน่ายอยากจะทำอะไรอื่นขึ้นมาเองขึ้นเป็นผู้บริหารเองบ้าง จึงตั้งใจไว้ว่าสักวันเขาจะต้องเป็นผู้บริหารให้ได้จึงตั้งใจทำงานเก็บเงินได้มากพอ วันหนึ่งเขาจึงตัดสินใจลาออกจากการเป็นพ่อครัว เพราะเขามีที่อยู่แปลงหนึ่งในย่านชุมชน จึงตัดสินใจเปิดร้านอาหารเพราะเป็นงานที่ตัวเองชอบ และรับสมัครพนักงานบริการไว้ช่วยงานหลายคน ส่วนตัวเขาเองได้กลายเป็นผู้บริหารตามความตั้งใจ มนุษย์จึงถูกเรียกว่าสิ่งที่เป็นไปได้แม้ยังเป็นจริงไม่ได้ก็สามารถเป็นไปได้ในความสำนึก และยังมีโอกาสทำให้เป็นจริงขึ้นมาได้จึงเรียกว่าเป็นไปได้มากกว่าสิ่งที่เขาเป็นอยู่ เพราะมนุษย์ต่างจากวัตถุทั่วไปตรงที่มนุษย์มีจิตใจนี้แหละที่มันมีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์อย่างมาก ซึ่งเป็นคุณลักษณะของมัน (characteristic of it) เอง ดังที่ซาร์ตได้ยืนยันภาวะของมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ (existent) และเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนที่จะนิยามตัวเองว่าเป็นอะไร ตามที่ซาร์ตได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ไม่ได้เป็นอะไรอื่นที่มากกว่าผลผลิตของตัวเอง เขาอยู่เพียงแค่นั้นในขอบเขตที่เขาตระหนักรู้ตัวเอง ดังนั้น เขาจึงไม่ได้เป็นอะไรมากกว่าผลรวมของการกระทำและความเป็นอยู่ของเขา” นั่นเอง

4.2 ลักษณะของมนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต

มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิต เพราะมนุษย์เป็นจุดหมายปลายทางมิได้ถือว่าความสูงส่งของมนุษย์อยู่ที่ผลสำเร็จ แต่มนุษย์ต้องสร้างตัวเขาเองอยู่ตลอดเวลา ความยิ่งใหญ่ของมนุษย์อยู่ที่การสร้าง ไม่ใช่อยู่ที่ผลสำเร็จ อยู่ที่ปัจจุบัน มิใช่อยู่ในอดีตหรืออนาคต เพราะความมนุษย์เกิดมาในโลก

²² จินตนา ดำรงค์เลิศ, “100 ปี ชาตกาลของชอง-ปอล ซาตร์”. วารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 30 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2548, หน้า 1093.

²³ ฌ็อง-ปอล ซาตร์, *ปรัชญาเอ็กซิเทินเชียลสม์ก็คือมนุษยนิยม*, แปลและเรียบเรียงโดย วิทยา เศรษฐวงค์, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมชาติ, 2540, หน้า 12-13.

(comes into the world) ที่ล้อมรอบไปด้วยวัตถุที่มีความสำคัญหรือเต็มเปี่ยมไปด้วยความหมาย พวกเขาจึงเชื่อว่า มนุษย์เหมือนกับสสารอื่นในจักรวาลตรงที่ต่างก็มีฐานะเป็นสิ่งที่มียู่เหมือนกัน แต่ลำพังเพียงภาวะที่ว่ามีไม่ช่วยให้มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความหมายได้ ค่าของมนุษย์อยู่ที่ภาวะอันหนึ่งที่เรียกว่า “การรู้จักตนเอง” สิ่งนี้คือศักยภาพที่จะพัฒนาไปในรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลายไม่มีขีดจำกัด²⁴ มนุษย์จึงเป็นอนาคตของมนุษย์ คือ ไม่มีสิ่งใดจะมาแทนที่ของมนุษย์ได้ ชาร์ตเห็นว่า “มนุษย์ คือ ผู้สร้างตัวเขาเอง” ที่ทำให้ชีวิตมนุษย์เป็นไปได้และยั่งยืน เพราะว่าคุณค่าความจริงทุกอย่างและการกระทำทุกชนิดบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมและอัตวิสัยของมนุษย์ คือ

4.2.1 สิ่งดำรงอยู่ก่อนสสารัตถะ (Existence Preceded Essence) คำว่า สสารัตถะ คือ “ความคิด” จากแนวคิดแบบเดิม ที่เรียกว่า “อรรถิภาวนิยม” อรรถิภาวนิยม ก็คือ ตัวฉัน (I) (เป็นผู้คิด) เมื่อมีฉันจึงมีความคิดเกิดขึ้น ดังที่ชาร์ตกลับคำเสียใหม่ว่า “เพราะฉันมีอยู่ ดังนั้นฉันจึงคิด” ตรงนี้เองที่นักวิชาการหลายท่านลงความเห็นว่า ชาร์ตเริ่มต้นปรัชญาของตัวเองเหมือนอย่างเดส์การ์ต คำว่า “สสารัตถะ” หมายถึง “กรรม” หรือการกระทำ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของคน ที่แสดงออกมาจากเสรีภาพของมนุษย์” เนื่องจากชาร์ตไม่เชื่อว่า พระเจ้ามีอยู่จริง ในเมื่อไม่มีพระเจ้าดำรงอยู่ อย่างน้อยก็ต้องยอมรับว่า ต้องมีบางสิ่งบางอย่างที่ดำรงอยู่ก่อนสสารัตถะ และสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนที่จะถูกนิยามด้วยความคิด ดังที่ไฮเดกเกอร์ (Heidegger) เรียกว่า “ความจริงของมนุษย์” ใน “การดำรงอยู่มาก่อนสสารัตถะ” ตามที่นักปรัชญาอรรถิภาวนิยม เห็นว่า สภาวะที่แสดงว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีอยู่จริง และสามารถบ่งชี้ได้ว่าสิ่งนั้นอยู่ ณ ที่ใดหรืออยู่ตรงไหน ลักษณะอรรถิภาวนิยม (ความมีอยู่) ของสิ่งหนึ่งจึงเป็นลักษณะที่เห็นได้เด่นชัด (concrete) ของสิ่งนั้น และเป็นสิ่งระบุความเป็นสิ่งเฉพาะของสิ่งนั้น อรรถิภาวนิยม จึงหมายถึง ความเป็นสิ่งเฉพาะหน่วย (particularity) ของสิ่งต่าง ๆ นั่นเอง จะเห็นได้ว่า สสารัตถะ หรือความเป็นสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ มันเกิดจากมนุษย์ เพราะมนุษย์มีเสรีภาพ ที่จะเลือกเป็นตามที่เขาต้องการ มนุษย์จึงพยายามทำตัวเองให้เป็นอะไรสักอย่างได้ตามเสรีภาพที่เขาเป็น เพราะชาร์ตต้องการปฏิเสธผู้สร้าง (Creator) หรือสิ่งที่เป็นสาเหตุอันอยู่เบื้องหลังของสิ่งต่างๆ ที่เป็นผู้กำหนดสิ่งต่าง ๆ ไว้อย่างตายตัว หมายถึง การปฏิเสธความเชื่อที่ว่าพระเจ้า (God) มีอยู่ และเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งขึ้นมาบนโลก ซึ่งเปรียบเสมือนนายช่างผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น นายช่างที่ทำเก้าอี้ก็ต้องรู้ว่าสสารัตถะของเก้าอี้ คือ สำหรับนั่งได้เป็นอันดับแรก ส่วนจะมีรูปลักษณะอย่างไรมัน เป็นสิ่งที่นายช่างจะวางแผนออกแบบขึ้นทีหลังว่าจะให้มีรูปลักษณะของเก้าอี้แบบไหน แต่สาระสำคัญของมัน คือ สำหรับไว้นั่งได้นั่นเอง

ชาร์ตเองให้ความสำคัญระหว่าง “สิ่งมีอยู่กับสสารัตถะหรือความหมายของมัน” สำหรับสิ่งมีอยู่ ถ้าหาก ณ ที่นั้นหรือที่ไหน ๆ ไม่มีมนุษย์อยู่เลย สิ่งนั้น ๆ มันก็คงมีอยู่ของมันอย่างนั้นแหละ เช่น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ หรือดวงดาวต่างๆ เช่น ดาวอังคาร ที่นักวิทยาศาสตร์สำรวจได้แล้วว่าไม่มีสิ่งมีชีวิต

²⁴ สมภาร พรหมทา, มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : พุทธชาติ, 2538), หน้า 124.

อยู่เลย หรืออาจเคยมีแต่เป็นเพียงการสันนิษฐานตามสภาพบรรยากาศ หรือแม้แต่ดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ ที่ยังค้นไปไม่ถึงมันก็คงมีอยู่ของมันอย่างนั้น จึงอยากถามอีกว่า แล้วความมีอยู่ของมันจะมีสาระหรือความหมายอะไร นอกเสียจากมนุษย์สำรวจพบแล้วให้สาระหรือความหมายแก่มันแล้วภาคภูมิใจในสติปัญญาของตัวเองว่ามีความสามารถ และยังมีวิถีดวงฝันว่าจะยึดครองเอาเป็นของมนุษย์อีก เช่น นักวิทยาศาสตร์ที่ไปสำรวจดาวอังคารด้วยความหวังว่าจะพามนุษย์ขึ้นไปอยู่อาศัยได้จึงพอตอบได้ว่าถ้าหากมนุษย์ไม่มีอยู่ หรือไม่มีความเป็นมนุษย์อยู่เลย สาระต่าง ๆ หรือความหมายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นก็ไม่ได้หรือแม้มีอยู่แต่มันก็ไร้ความหมาย

เพราะความหมายหรือคุณค่าสาระต่าง ๆ มีได้เพราะมีมนุษย์อยู่ และให้ค่าความหมายแก่มันข้อนี้ ชาร์ตต้องการยืนยันถึงความสำคัญในการดำรงอยู่ของมนุษย์มากกว่าคุณค่าอื่นใด ชาร์ตได้เปรียบเทียบให้เห็นความเชื่อที่ว่าพระเป็นเจ้าผู้สร้างโลก (ตามความเชื่อของฝ่ายเทวนิยม) กับนายช่างผู้ออกแบบมิดดิลเกรดาซนั้น นายช่างต่างหากที่เป็นจริงกว่า เนื่องจากนายช่างฝีมือจะรู้ว่ามิดมีอยู่ก่อนที่จะทำมันขึ้นมา จึงมีวัตถุประสงค์มีวิธีการที่จะทำให้มันเป็นมิด มีแผนการล่วงหน้าอยู่ในใจคือรู้จักมันล่วงหน้าก่อน ตามทัศนะของคริสเตียน (Cristians) ที่คิดว่า มนุษย์เป็นเหมือนมิดดิลเกรดาซ พระเจ้าเป็นเหมือนช่างฝีมือดี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ มีวิธีการ มีแผนการ รู้ล่วงหน้าว่าจะทำอย่างไร แต่ในความเป็นจริงสำหรับมนุษย์ไม่มีธรรมชาติอะไรเช่นนั้นอยู่ก่อนเลย เรานิยามตัวเองในภายหลังจากเกิดมาบนโลก เราเลือกเป็นผู้ที่เราต้องการจะเป็นได้เราไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าสิ่งที่เราทำเอง มนุษย์มีอยู่ก่อนแล้วจึงเหวี่ยงตัวเองมาอยู่ในโลก เมื่อพบตัวเองหรือรู้สึกตัวจึงนิยามตัวเองเท่านั้น จะเรียกว่า มนุษย์คือสิ่งนิยามตัวเองก็ได้และ ชาร์ตยังใช้คำว่า “มนุษย์สร้างตัวเอง”(Man makes himself) เพราะมนุษย์ไม่ได้มาสู่โลกนี้อย่างสมบูรณ์แบบ มนุษย์จึงต้องเลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับตัวเองที่เรียกว่าคุณค่าทางศีลธรรม

4.2.2 สิ่งที่ว่างเปล่า กล่าวคือ ความว่างเปล่าเป็นสภาพของจิตมนุษย์ที่มีความพร่องหรือว่างเปล่าเป็นลักษณะถาวร เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องว่างเปล่า (Emptiness)²⁵ เพราะภาวะหรือความมีว่าเป็นรากฐานของความว่างเปล่า คำว่า “ภาวะ” ในที่นี้ หมายถึง ภาวะเพื่อตัวเอง นั่นก็คือ “จิต” ที่มีลักษณะปฏิเสธตัวมันเอง เพราะจิตเป็นภาวะว่างเปล่าทั้งหมด เพราะจิตไม่ได้เป็นอะไรสักอย่าง เป็นแต่ความคิดเท่านั้นเอง ความคิดที่เกิดขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะคิดถึงคน คิดถึงเก้าอี้ หรือคิดถึงอะไร ๆ ก็ล้วนเป็นเพียงกระแสจิต และกระแสจิตจะเป็นอะไรได้ นอกจากจะเป็นกระแสจิตอยู่เท่านั้น แม้ท่านจะบอกว่า ตอนนี้เป็นนักศึกษานั้นก็เป็นเพียงกระแสจิต เพราะลักษณะที่เป็นแก่นของคนนั้น คือกระแสจิตต่างหาก ความเป็นอะไรก็ตามไม่ใช่สิ่งที่อยู่ภายในจิต เพราะจิตแท้ไม่ได้เป็นอะไรสักอย่าง แต่เป็นเพียงความว่างเปล่า มนุษย์จึงดิ้นรนเพื่อที่จะเป็นอะไรสักอย่างเนื่องจากไม่อยากจะอยู่กับความว่างเปล่าของตนเอง เพราะจิตปฏิเสธความว่างของตัวเองจึงพยายามที่จะเป็นอะไรสักอย่างที่มี

²⁵ พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมฺมจิตฺโต, *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาร์ต*, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพมหานคร สุขภาพใจ, 2551, หน้า 19.

ความหมายเหมือนวัตถุ เพราะว่าจิตมันอยากจะเป็นเหมือนวัตถุ แต่ความว่างเปล่าเป็นภาวะของความ เป็นมนุษย์มนุษย์จึงมีความชวนชวนให้เต็มได้ยาก เพราะความว่างเปล่านี้เอง มนุษย์จึงพยายามทำให้ ตัวเองนั้นมีความหมายตามที่เขาอยากจะเป็น เนื่องจากภายในจิตเป็นโพล่ง คือ กลวง หรือว่างเปล่า มนุษย์จึงไม่สามารถเป็นอะไรได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อได้เป็นอย่างนี้จึงยังต้องการเป็นอย่างนั้น นั่นเพราะ ภาวะพร่องของจิตมนุษย์ที่แตกต่างจากวัตถุที่ไม่มีจิต มันจึงอึดเต็มในตัวมันเอง แต่มนุษย์มีความ ต้องการไม่สิ้นสุด ซาร์ตเห็นว่า “มนุษย์มีความปรารถนาที่ไร้ประโยชน์” (Man is a useless passion) หรือ ไร้ความสำเร็จ ซึ่งแนวคิดนี้ไปสอดคล้องกับแนวคิดของอัลแบร์ กามู (Albert Camus) ที่นำเอาตำนานของ ซีซีฟัส (Sisyphus) มาอธิบายเปรียบเทียบความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ซีซีฟัสเป็นกษัตริย์ที่ถูกเทพเจ้า ลงโทษให้กลิ้งก้อนหินขึ้นสู่ยอดเขาด้วยความยากลำบาก แต่พอถึงยอดเขาแล้วก้อนหินก็กลิ้งกลับลงสู่ พื้นล่างอีก ซีซีฟัสได้แต่นั่งมองดูมัน และแล้วเขาต้องกลิ้งมันกลับขึ้นไปใหม่ ทำอยู่อย่างนี้วันแล้ววันเล่า เดือนแล้วเดือนเล่า ปีแล้วปีเล่า ไม่มีวันจบสิ้นจนกว่าจะตาย การกระทำของซีซีฟัสเปรียบเหมือนชีวิตของ มนุษย์ในโลกปัจจุบันที่เพียรพยายามทำสิ่งที่ดูเหมือนว่างเปล่าไร้สาระ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า วันแล้ววันเล่า สุดท้ายก็จบชีวิตลงอย่างไร้ความหมาย เหมือนอย่างซีซีฟัสนั่งมองดูก้อนหินที่ตนกลิ้งขึ้นด้วยความ ยากลำบาก แต่กลับกลิ้งตกลงมาอย่างไม่เป็นท่า ทำให้เขาตระหนักถึงความไร้สาระของงานที่เขาทำ แต่ ไม่สามารถทำอะไรได้เลย นอกจากยอมรับมัน และต้องทำมันต่อไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ จากที่กามูส์มา กล่าวไว้ว่า “โลกนี้มัน แอ็บเสิร์ด (absurd) ก็คือ ไร้สาระ ในความเป็นจริง เราพูดได้เพียงแค่ว่า โลกนี้โดยตัว ของมันเองแล้วเป็นโลกที่ไร้เหตุผล (unreasonable) สิ่งที่เป็นแอ็บเสิร์ด คือการเผชิญหน้ากันระหว่าง ความไร้เหตุผลของโลก กับความปรารถนาอันแรงกล้าของมนุษย์ที่จะอยู่ในโลกอันไร้เหตุผล”²⁶ แต่ใน ท่ามกลางโลกอันไร้เหตุผลกามูยังมองเห็นว่า มนุษย์ไม่ได้ยอมสยบต่อโชคชะตา แถมยังท้าทายผู้ลงโทษ ด้วยการทำสิ่งที่แม้จะไร้เหตุผลอย่างไร้เหตุผลหย่อน และพวกเขายังมีความสุขกับมันอยู่เหมือนที่ซีซีฟัส กลิ้งหินอย่างมีความสุขโดยไม่ปฏิเสธมัน ในความเข้าใจของซาร์ต ก็คือ ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ว่าง เปล่า แม้มนุษย์จะแสวงหาหรือสร้างคุณค่าใด ๆ ให้มันให้เป็นที่ขึ้นมาได้แต่มันก็ไม่เคยหยุดอยู่แค่นั้น

จะเห็นได้ว่า ความว่างเปล่าเป็นสภาวะของความ เป็นมนุษย์ เพราะซาร์ตเชื่อว่า มนุษย์ทุกคน ที่เกิดมามีแต่สภาวะที่ว่างเปล่า ถือเป็นความพร่องที่ทำให้มนุษย์ต้องการจะเป็นอะไรสักอย่าง เพื่อให้ตัว เขาเองมีความหมาย ซึ่งก็สอดคล้องกับภาวะการดำรงอยู่ก่อนที่จะเป็นอะไร อดีตก็ดี ท่องบุญกล่าวถึง ซาร์ตเคยตั้งปัญหาขึ้นถามว่า เราพบความบกพร่องในภาวะของตัวเองจากแหล่งใด แล้วเขาก็ตอบเองว่า จากอสังค์หรืออภาวะ (nothingness) (ที่ตรงกันข้ามกับสังค์หรือภาวะ=Being) หมายถึง “ความว่างเปล่า” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตัวเรา ซาร์ตให้คำอธิบายว่า “มนุษย์คือสัตว์ผู้กำลังสร้างภาวะที่เป็นอสังค์นี้ (the nothingmaking animal)...อสังค์ในใจกลางแห่งภาวะที่เป็นความจริงของเรานี้ก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

²⁶ Albert Camus, *the Myth of Sisyphus and Other Essays by Albert Camus*. (Translated by Justin O'Brien. UK : Alfred A. Knopf. Inc. Renewed. 1955), p. 16.

กับเสรีภาพของมนุษย์เรา” ในความเป็นมนุษย์ที่เป็นเพียงสภาวะที่ว่างเปล่า มนุษย์จึงอิสระที่จะเป็นในสิ่งที่ต้องการได้ เพราะมนุษย์สามารถแยกตัวเองออกจากสิ่งอื่นได้ เพราะถือว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า คือ ไม่มี “แบบ” หรือสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ที่เป็นศูนย์กลางของความปรารถนาและการกระทำในช่วงเวลาของชีวิตจิตใจของเราแต่ละคน เราจึงมักที่จะแสดงว่านี่คืออัตตา แม้จะไม่ใช่เป็นทางการ ทั้งไม่เป็นวัตถุในการสำนึก มันก็มีอยู่ข้างนอกในโลก (เหตุการณ์) มันคือภาวะของโลกเช่นเดียวกับอัตตาของผู้อื่น เพราะว่าชาร์ตไม่เชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมสาร์ตอะหรือมีอัตตาถาวร แต่ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า (nihilation=Nothingness) ในตัวเอง จึงทำให้มนุษย์มีการดำเนินต่อไปได้ (man is pursuit) นั่นเอง

4.2.3 สิ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นอิสระ นักปรัชญาอัตถิภาวนิยม เห็นว่า ความเป็นมนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า (there is no ditremined) เพราะมนุษย์เป็นเพียงภาวะว่างเปล่า มนุษย์จึงเป็นอิสระ คือ อิสระที่จะตัดสินใจเลือกอยู่ตลอดเวลา เพราะว่า “มนุษย์ถูกสาปให้เป็นเสรีภาพ” (Man is condemned to be free) ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า มีใคร หรือสิ่งมีอำนาจใดสาป แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธหรือเลือกที่จะไม่มีเสรีภาพได้เลย เพราะเสรีภาพ คือ ความเป็นมนุษย์ หรือมนุษย์เอง คือ เสรีภาพ เมื่อมนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธเสรีภาพได้เสรีภาพจึงเป็นเหมือนสิ่งถูกสาป ถ้าหากจะยอมรับว่ามนุษย์ถูกสร้างมาก็คงยอมรับได้ในแง่ที่ว่าถูกสร้างมาให้มีเสรีภาพนี้แหละ คำนี้จึงเป็นเหมือนการประชดความเชื่อในเรื่องของพระเจ้าผู้สร้าง (Creator) ตามความเชื่อในศาสนาเทวนิยม ความจริงเมื่อมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลก มนุษย์ต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่เขาทำเองทุกอย่าง แต่เพราะมนุษย์กลัวที่จะรับผิดชอบ มนุษย์จึงยอมให้ตัวเองตกไปเป็นสิ่งที่ถูกสร้างดีกว่าที่จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเอง แต่มีผู้รับผิดชอบแทนจึงต้องมีพิธีสารภาพบาปหรือไถ่บาป

เพราะเสรีภาพเป็นอุดมคติของชีวิตมนุษย์ควรกลับมาสู่ตัวเองนั่นคือการตระหนักรู้ถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ ความอิสระหรือเสรีภาพตามทฤษฎีของชาร์ต เป็นเสรีภาพแบบสัมบูรณ์ (absolute freedom) มนุษย์จึงมีทางเลือกอยู่เสมอ การมีอิสระในการเลือกอยู่ตลอดเวลา เช่นนี้จึงทำให้ชาร์ตเชื่อว่ามนุษย์มีความทุกข์ คือทุกข์เพราะมีเสรีภาพมากเกินไป จึงยากแก่การที่จะตัดสินใจเลือก เช่น เมื่อเรายืนอยู่บนหน้าผาที่สูงชัน เราจะรู้สึกกลัว เพราะเราไม่มั่นใจว่าตัวเองอาจจะตัดสินใจกระโดดลงหน้าผาหรือไม่ มนุษย์มีอิสระที่จะแสวงหาหนทางให้แก่ตนเองได้ ดังที่ชาร์ตได้อธิบายว่า “ในบรรดาสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย มนุษย์เท่านั้นที่มีอำนาจแก้ไขภาวะได้คือสามารถขจัดสิ่งชั่วร้ายในอดีตและสร้างสิ่งดีขึ้นมาใหม่ได้ นี้แหละคือเสรีภาพของมนุษย์ เสรีภาพของมนุษย์มีมาก่อนภาวะที่เป็นสาร์ตอะของเขา เพราะเราเป็นอะไร ๆ ได้ตามต้องการนั้น ก็เพราะเรามีเสรีภาพอยู่ภายใน เราแต่ละคนวาดภาพตัวเองอยู่ตลอดเวลาที่จะมีชีวิต ภาพที่วาดนี้ก็คือสาร์ตอะของเรา และภาพนี้ก็จะยังไม่เสร็จสมบูรณ์จนกว่าจะถึงวันตาย คือวางพู่กันลงพร้อมกับการดับจิตบุคคลที่ยอมตายเพื่ออุดมคติ แม้ในขณะที่เพชฌฆาตจะประหารชีวิตก็ยังสามารถนิยามตัวเองได้

เพราะชาร์ตพยายามอธิบายว่า แม้มนุษย์จะเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ก็จริงถึงกระนั้น อิสรภาพในที่นี้ก็เป็นอิสรภาพในกรอบของสถานการณ์ทั้งสิ้น มนุษย์จึงสามารถเลือกตัดสินใจกระทำต่าง ๆ ได้โดยปราศจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกบงการหรือกำหนดบังคับให้เป็นไป แต่การกระทำต่าง ๆ เป็นไปตามที่มนุษย์เลือกเอง จึงถือว่าแนวคิดของชาร์ตเป็นแบบมีเจตจำนงเสรี (free will) อย่างไรก็ตามเงื่อนไขหรือข้อกำหนดไม่ว่ามนุษย์จะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นใดก็ตาม มนุษย์ยังมีทางเลือกเสมอแต่มนุษย์ก็มีความเข้าใจผิดคิดว่าตัวเองไม่มีเสรีภาพ

4.2.4 สิ่งที่มีความสำคัญผิด ความจริงมนุษย์มีเสรีภาพเต็มที่ แต่เพื่อจะหลีกเลี่ยงเสรีภาพและความรับผิดชอบของตัวเอง มนุษย์จึงหลอกตัวเองว่า เขาไม่มีทางเลือกหรือเขาเลือกไม่ได้เพราะสถานการณ์มันบังคับ แต่ความจริงคือเขายังเลือกได้ตลอดเวลา เพราะเป็นการอำพรางหรือปกปิดเสรีภาพที่สมบูรณ์ของมนุษย์ ชาร์ตมองว่า มนุษย์หลอกตัวเอง เพราะเขาเชื่อว่า เมื่อมนุษย์ได้ตระหนักถึงเสรีภาพว่าเป็นตัวเขาเอง มันได้นำไปสู่ความวิตกกังวลและการกระทำในความเชื่อแบบผิด ๆ²⁷ ชาร์ตได้ยกตัวอย่างของหญิงสาวคนหนึ่งที่ตั้งใจออกไปเกี่ยวกับผู้ชายทั้งที่รู้ว่าผู้ชายคนนั้นคิดยังไงกับเธอ แต่เธอก็ยังหลอกตัวเองว่าคงไม่มีอะไรเกิดขึ้น จนกระทั่งเธอถูกกลั่นแกล้งก็ยังไม่ยอมเลิกเลือก ความจริงเธอไม่ยอมเลือกปฏิเสธมากกว่าเนื่องจากเธอเองก็มีใจให้เขาอยู่เหมือนกัน จึงปล่อยให้ตัวเองให้เลยตามเลยโดยทำตัวให้เป็นเหมือนวัตถุ เพื่อที่ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรเลย ผู้ชายจะทำอย่างไรก็สุดแล้วแต่เนื่องจากเธอก็ชอบเขาอยู่ไม่น้อย เพราะมนุษย์มีอิสระที่จะเลือกอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถปฏิเสธสถานการณ์ที่จะต้องตัดสินใจเลือกได้เลย จึงเกิดความวิตกกังวล เพราะไม่แน่ใจว่าจะตัดสินใจอย่างไร เช่นเมื่อเดินไปริมหน้าผาสูงที่ไม่มีอะไรกัน มันทำให้เราวิตกกังวล เพราะไม่แน่ใจว่าตัวเองจะตัดสินใจกระโดดลงหน้าผาเองหรือเปล่า เนื่องจากมนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเองสูง และอิสระอย่างเต็มที่ เมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่ในสังคมที่มีกฎระเบียบ จารีตประเพณี มนุษย์จึงเป็นทุกข์ เป็นทุกข์เพราะต้องทำตัวให้กลมกลืนเข้ากับสังคม เขาจึงฮึดอัดเพราะรู้สึกว่าเป็นอิสระ เนื่องจากเข้าใจว่าตัวเองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม หรือกฎระเบียบที่คนอื่นกำหนดไว้ให้ว่าต้องทำอย่างนั้นแล้วปฏิเสธไม่ได้ต้องทำตามอย่างนั้นอย่างนี้ซึ่งมันขัดกับหลักการของความเป็นมนุษย์ที่มีเสรีภาพ ตามแนวคิดของชาร์ตไม่ว่ามนุษย์จะตกอยู่ในสถานการณ์เช่นใดก็ตาม มนุษย์ยังเป็นอิสระ หมายถึงอิสระในการที่จะเลือกอยู่เสมอ คือ สามารถเลือกที่จะทำตามกฎหรือปฏิเสธไม่ทำตามก็ได้ แต่ต้องรับผิดชอบต่อผลที่จะตามมาด้วยตัวเอง ดังนั้น “เสรีภาพไม่ได้ หมายถึง สัมฤทธิผลของการตัดสินใจว่าเราเลือกทำสิ่งนี้แล้วต้องทำให้สำเร็จ เสรีภาพอยู่ที่ความสามารถในการตัดสินใจเลือก”²⁸ เสรีภาพ คือ การเลือก (choice) จึงต้องมาคู่กับความรับผิดชอบเสมอ เสรีภาพในการเลือกจึงเป็นเสรีภาพที่สมบูรณ์ แต่เนื่องจากมนุษย์ฉลาดกลัว

²⁷ Jeremy Harwood, *Philosophy: A beginner's guide to the ideas of 100 great thinkers*. (London: Quercus publishing, 2010), p. 152.

²⁸ พระธรรมโกศาจารย์ ประยูร ธมฺมจิตฺโต, *เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับชาร์ต*, หน้า 23.

และไม่มั่นใจว่าเขาจะรับผิดชอบได้หรือบางที่เขาก็ไม่ยอมรับผิดชอบ เขาจึงเลือกยินยอมให้สังคมมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือตนเอง แล้วเข้าใจว่าตัวเองไม่มีเสรีภาพ นั่นคือความเข้าใจผิด (Bad faith) ชาร์ตถือว่า เป็นการหลอกตัวเอง เพราะความจริงคือเสรีภาพมีอยู่ตลอดเวลาที่มนุษย์ตัดสินใจเลือก ซึ่งเสรีภาพในที่นี้เป็นเสรีภาพในการเลือก แม้แต่การไม่เลือกเลยก็ยังคงเป็นการเลือก คือเลือกที่จะไม่เลือก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่สามารถปฏิเสธเสรีภาพได้เลย แต่มนุษย์เข้าใจผิดคิดว่าตัวเองไม่มีเสรีภาพ

5. สรุปวิเคราะห์

สภาพหรือภาวะทางปรากฏการณ์ชีวิต พบว่า การดำรงอยู่ของมนุษย์แต่ละคนว่ามีอยู่ก่อนสารใด ๆ เป็นสิ่งที่กำหนดกันขึ้นมาภายหลัง และเน้นให้มนุษย์ใส่ใจต่อสิ่งที่เขากระทำมากกว่าที่จะมองว่า เขาเป็นใคร ในอัตถิภาวนิยมในฐานะที่เป็นความเป็นจริงในชีวิตของมนุษย์ ดังที่ชาร์ตมองว่า มนุษย์ได้สูญเสียตัวตนไปกับสิ่งภายนอกจนดูไร้ค่า ชาร์ตจึงกระตุ้นให้มนุษย์หันกลับเข้ามามองให้เห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีในตัวเองว่าเป็นผู้มีเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจได้ด้วยตัวเองอย่างอิสระ เพื่อให้อิสรภาพแก่มนุษย์ในการเลือกและตัดสินใจได้ด้วยตัวเองอย่างเสรีภาพความเป็นมนุษย์ในการเลือกและตัดสินใจของตัวเอง และเป็นการปลุกฝังความคิดที่ว่า มนุษย์แต่ละคนมีหน้าที่ในการกำหนดบทบาทของตัวเอง รับผิดชอบด้วยตัวเอง และทำหน้าที่ของตัวเองได้อย่างเต็มที่ เพื่อที่จะตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ได้ด้วยตัวเอง แปลกตรงที่จริยศาสตร์แบบชาร์ตไม่ได้มีกฎเกณฑ์อะไรที่เป็นรูปแบบตายตัว เพราะชาร์ตปฏิเสธระบบจริยศาสตร์ปทัสสถานแบบศาสนาเทวนิยม ชาร์ตจึงมิได้มีคำชี้แนะอะไรไว้ สิ่งสำคัญที่สุด ก็คือ ให้เขาตัดสินใจด้วยตัวเองอย่างอิสระ เพื่อความเป็นมนุษย์อย่างมีคุณค่าที่จะช่วยให้มนุษย์ได้ตระหนักรู้ถึงอิสรภาพของตัวเอง และเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้พัฒนาตัวเองไปตามเป้าหมายที่อยากจะเป็น นั่นคือทำให้มนุษย์ได้รู้จักเป้าหมายของชีวิต และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ว่าเป็นผู้มีเสรีภาพท่ามกลางสถานการณ์มากมายที่ใคร ๆ จะกระทำย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันนี้มิได้ ให้มนุษย์เข้าใจว่าตัวเองเป็นตัวแทนของความอิสระทั้งปวง ให้เข้าใจว่ามนุษย์ไม่ได้มีข้อจำกัดภายนอก ไม่มีอำนาจใดที่สำคัญ ไม่มีรูปแบบที่อะไรกำหนดไว้อย่างตายตัวสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษย์อีกต่อไป มนุษย์เป็นผู้สร้างการเชื่อมโยงของพวกเขาเองกับโลก เสรีภาพ และความรับผิดชอบ จึงเป็นเป้าหมายหลักหรือสาระสำคัญมากของการดำรงอยู่ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ปรากฏการณ์วิทยาแห่งชีวิตสามารถทำให้มนุษย์เป็นอิสระจากธรรมชาติที่ตายตัวแบบแนวคิดของเทวนิยม มนุษย์จึงมีความอิสระในการดำเนินชีวิต และสามารถพัฒนาตนเองไปได้ไกลกว่าที่เป็นอยู่ เป็นการปลดปล่อยมนุษย์ให้เป็นอิสระจากความเชื่อตามแบบเทวนิยมว่าทุกสิ่งถูกกำหนดไว้แล้ว แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความกล้าหาญของมนุษย์เองว่าจะเลือกยอมรับหรือปฏิเสธความเชื่อเหล่านั้นแล้วเชื่อมั่นในตนเอง และรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนกระทำหรือไม่ ดังนั้นอัตถิภาวนิยมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ปรากฏการณ์วิทยาแห่งชีวิตทั้งสองภาวะ ก็คือ (1) ภาวะในตัวเอง คือ วัตถุทั้งหลายที่มีอยู่ในโลก เป็นสิ่งมีอยู่ เป็นสิ่งที่มันมีอยู่ และไม่เป็นสิ่งที่มันไม่มี มีลักษณะที่เต็มแน่น แข็งทื่อ เต็มต้นอยู่ในตัวมันเอง เช่น ก้อนหิน โต๊ะ เก้าอี้ และวัตถุต่าง ๆ และ (2) ภาวะเพื่อตัวเอง หมายถึง ความสำนึกหรือจิตใจ เป็นสิ่งมีอยู่ ไม่เป็นสิ่งที่มัน

เป็น และเป็นสิ่งที่มันไม่เป็น มีลักษณะที่ว่างเปล่าเป็นอิสระภาวะทั้งสองสิ่งนี้ ในเชิงความสัมพันธ์ มันเป็น
สิ่งมีอยู่เพื่อผู้อื่น และเป็นสิ่งมีอยู่ในโลกของความเป็นมนุษย์นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กীরติ บุญเจือ. **ชุดปัญหาปรัชญา: ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, 2522.

_____. **ปรัชญาอัตถิภาวนิยม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

โกมุท ที่ปวัฒน์. **ปรัชญาเอ็กซีเทนเซียนเซียล**. กรุงเทพมหานคร : สมิต, 2530.

จินตนา ดำรงค์เลิศ. “100 ปี ชาตกาลของชอง-ปอล ซาทร์”. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** ปีที่ 30 ฉบับ
ที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม, 2548.

จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี. **สหวิทยาการมนุษยศาสตร์: มิติแห่งมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมศาสตร์, 2552.

ฉัง-ปอล ซาทร์. **ปรัชญาเอ็กซีเทนเซียนเซียลก็คือมนุษยนิยม**. แปล และเรียบเรียงโดย วิทยา เศรษฐ
วงศ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมชาติ, 2540.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2551). **เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาสกับซาทร์**. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ.

พระราชวรมนูณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร : ศยาม, 2544.

พินิจ รัตนกุล. **ปรัชญาชีวิต ของ ปอล ซาทร์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สามัญชน, 2549.

โยสไตน์ กอร์เตอร์. (เขียน) สายพิณ ศุภุทธมงคล (แปล). **โลกของไซท์ : เส้นทางจินตนาการสู่
ประวัติศาสตร์ปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คืบไฟ,
2553.

วิทยา เศรษฐวงศ์. **แนวคิดของซาทร์ว่าด้วยความรับผิดชอบ**. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุฎิบัณฑิต.**
บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับการแสวงหาความจริงและความหมายของชีวิต**. กรุงเทพมหานคร :
พุทธชาติ, 2538.

ศรุตานนท์ ไรแสง. “ปรากฏการณ์ลัทธิอัตถิภาวนิยมในบทเพลงของศิลปินวงบอดี้สแลม”. **วารสาร
พุทธมัตต์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิภิสิตาราม** ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม-ธันวาคม, 2561.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **คู่มืออภิปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2533.

_____. **คู่มืออภิปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2546.

Albert Camus. **The Myth of Sisyphus and Other Essays by Albert Camus**. Translated by Justin O'Brien. UK: Alfred A. Knopf. Inc. Renewed, 1955.

Jean-Paul Sartre. **Existentialism is a Humanism**. Translated by Carol Macomber. Edited by John Kulka. London: Yale University press, 1947.

_____. **Being and Nothingness**. Translated by Hazel E. Branes. USA : University of Colorado, 1957.

_____. **Transcendence of the Ego**. Translated and annotated with an introduction by Forrest and Robert Kirkpatrick. New York: Noonday Press, 1959.

_____. **Existentialism is a Humanism**. **Source: Existentialism from Dostoyevsky to Sartre**. Translator: Walter Kaufman, 1975.

_____. **Existentialism is a Humanism**. translated by Carol Macomber. London : Yale University press, 2007.

Jeremy Harwood. **Philosophy: A beginner's guide to the ideas of 100 great thinkers**. London: Quercus publishing, 2010.

Norman N. Greene. **Jean Paul Sartre: The Existentialist Ethic**. USA: The University of Michigan Press, 1960.

Phramaha Prayoon Mererk. **Selflessness in Sartre's Existentialism and early Buddhism**. Bangkok : Mahachulalongkorn Buddhist University, 1988.

Sartre. **L'Être et le Néant**. Paris : Gallimard, 1943.

Sartre. Jean-Paul. **Being and Nothingness**. translated by Hazel E. Branes. USA. University of Colorado, 1957.

Søren Kierkegaard. **Fear and Trembling and Repetition**. Tr. Howard V. Hong and Edna H. Hong. Princeton. NJ : Princeton University Press, 1983.

